

O wewnątrzunijnej mobilności pracy w 2021 r.

On intra-EU labour mobility in 2021

KAMIL BERRAHAL

ORCID 0000-0003-2494-7461

Zakład Ubezpieczeń Społecznych /Social Insurance Institution*

e-mail: kamil.berrahal@zus.pl

Summary: *Trends in the mobility of working age population, in particular economically active persons, the situation of posted workers, cross-border workers and migrating third-country nationals, as well as the impact on labour supply in selected professions – these are the most important issues analysed in the European Commission’s report on the intra-EU labour mobility in 2021. The article discusses the most important conclusions resulting from this document.*

Key words: *migration, labour mobility, free movement of workers, posted workers, European Union*

Streszczenie: *Trendy w mobilności osób w wieku produkcyjnym, w szczególności osób aktywnych zawodowo, sytuacja pracowników delegowanych, pracowników transgranicznych i migrujących obywateli państw trzecich, czy wpływ na podaż pracy w wybranych zawodach – to najważniejsze zagadnienia analizowane w raporcie Komisji Europejskiej na temat wewnątrzunijnej mobilności pracy w 2021 r. W artykule omówiono najważniejsze wnioski wynikające z tego dokumentu.*

Słowa kluczowe: *migracja, mobilność pracy, swoboda przepływu pracowników, pracownicy delegowani, Unia Europejska*

Wstęp

Trendy w mobilności osób w wieku produkcyjnym, w szczególności osób aktywnych zawodowo, sytuacja pracowników delegowanych, pracowników transgranicznych i migrujących obywateli państw trzecich, czy wpływ na podaż pracy w wybranych zawodach – to najważniejsze zagadnienia analizowane w raporcie Komisji Europejskiej na temat wewnątrzunijnej mobilności pracy w 2021 r. pt. *Annual Report on Intra-EU Labour Mobility 2022*¹.

Raport jest publikowany corocznie i występuje w wersji pełnej oraz w formie skróconego dokumentu prezentującego najważniejsze

informacje na ten temat „w pigułce”². Odpowiedzialna za przygotowanie dokumentu jest Dyrekcja Generalna do spraw Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego (DG EMPL). Raport opiera się na danych Eurostatu na temat ludności i migracji międzynarodowych oraz Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL; ang. *EU Labour Force Survey*, EU-LFS).

Dokument obejmuje bardzo interesujący drugi rok kalendarzowy pandemii Covid-19, choć część danych dostępna jest jedynie za 2020 r. Mimo wszystko możliwe jest wyciągnięcie pierwszych wniosków odnoszących się do wpływu tego przełomowego wydarzenia na rolę wewnątrzunijnej mobilności pracy w pań-

* ul. Szamocka 3,5, 01-748 Warszawa, tel. +48 22 667 13 45

¹ *Annual Report on Intra-EU Labour Mobility 2022*, raport Komisji Europejskiej, 2023, dostęp 28.10.2023, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&newsId=10545>.

² *Intra-EU Labour Mobility at a Glance 2022*, raport Komisji Europejskiej, 2023, dostęp 28.10.2023, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&newsId=10545>.

stwach Unii Europejskiej. W opracowaniu wskazuje się, że w okresie pandemii nastąpiło ograniczenie mobilności pracy rozumianej jako przepływy, ale biorąc pod uwagę, że ograniczeniu uległy w podobnym stopniu wjazdy, jak i wyjazdy, podstawowe kategorie mobilności pracy jako zasobów ludzkich pozostały względnie stabilne.

Długookresowa mobilność pracy

W dniu 1 stycznia 2021 r. Unię Europejską zamieszkiwało 263,7 mln osób w wieku produkcyjnym (-0,3% r/r), czyli mieszczącym się w zakresie 20–64 lat. Spośród nich 10,2 mln (+0,02% r/r) stanowiły osoby zamieszkujące przez co najmniej rok w państwie UE, którego nie były obywatelami (te kryteria spełniało także 3,7 mln osób spoza wieku produkcyjnego). Najczęściej byli to obywatele Rumunii (27%), Polski (12%) oraz Włoch (10%).

Odsetek osób długookresowo mobilnych w stosunku do ogółu populacji wyniósł 3,9% (+0,1 pp. r/r). Najwięcej, bo ponad 30% takich osób (3,4 mln), zamieszkiwało w Niemczech. Jednak, patrząc na wielkość ludności kraju, największy odsetek całkowitej populacji osoby mobilne stanowiły w Luksemburgu (42%!)). Wewnętrzna mobilność nie przybiera twarzy żadnej z płci – mężczyźni stanowią 51% osób migrujących. Pod względem wieku aż 42% tej populacji było w wieku 35–49 lat.

Powyższe dane Eurostatu nie są do końca porównywalne z danymi z BAEL, gdyż według tego drugiego badania spośród 211,0 mln osób w wieku produkcyjnym (+0,6% r/r) osoby długookresowo mobilne w 2021 r. stanowiły 8,0 mln osób, w tym aktywnych ekonomicznie (pracujących lub poszukujących pracy) pozostawało 6,5 mln osób. To właśnie z uwzględnieniem tego ostatniego kryterium autorzy raportu definiują długookresową mobilność pracy, której odsetek wśród ogółu osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. wyniósł 3,1% (+0,0% r/r).

Odsetek osób aktywnych zawodowo wśród długookresowo mobilnych w 2021 r. (81%) był nieco wyższy niż wśród ludności rodzimej (79%) oraz wyższy niż wśród obywateli

państw trzecich (70%). Z kolei wskaźnik zatrudnienia dla dwóch pierwszych kategorii wyniósł 74%, podczas gdy dla obywateli państw trzecich osiągnął zaledwie 59%.

Osoby mobilne były zatrudnione w największym odsetku w Holandii (80%) i Niemczech (78%), a najmniejszym w Grecji (56%) i we Włoszech (64%). Wskaźnik zatrudnienia dla długookresowo mobilnych kobiet wyniósł 67% wobec 82% dla mężczyzn.

Pracownicy transgraniczni

Do kolejnej podstawowej kategorii wewnętrznej mobilności pracy należą pracownicy transgraniczni (ang. *cross-border*), których w 2021 r. było 1,7 mln osób (1,5% r/r). Pracownik transgraniczny zamieszkuje w jednym państwie członkowskim, a jest zatrudniony lub samozatrudniony w innym państwie członkowskim i w tym celu regularnie przekracza granicę państwową. Podzbiorem tej kategorii są pracownicy przygraniczni (ang. *frontier*), czyli zamieszkujący obszar przygraniczny i przekraczający granicę w celach zawodowych co najmniej raz w tygodniu.

Pracownicy transgraniczni mieszkają najczęściej we Francji (424 tys.) i Polsce (190 tys.), natomiast najczęściej udają się do pracy w Niemczech (378 tys.), Szwajcarii (345 tys.) i Luksemburgu (212 tys.) – te trzy państwa odpowiadają za prawie 60% przypadków. Można również wyróżnić kilka głównych makroregionów UE, w których zjawisko pracy transgranicznej jest szczególnie nasilone, m.in. Region Alpejski (tereny bliskie granicy francusko-szwajcarsko-włoskiej), Górnego Renu (granica szwajcarsko-niemiecko-francuska), czy tzw. Wielki Region (pogranicze belgijsko-francusko-luksembursko-niemieckie). Te trzy regiony zatrudniają blisko 50% wszystkich pracowników transgranicznych.

Praca transgraniczna dotyczy w 46% sektorów przetwórstwa przemysłowego i budowlanego, a w dalszych 30% – usług z zakresu transportu i magazynowania, handlu oraz zdrowia i opieki. Sektory przemysłowy i budowlany są szczególnie ważne w przypadku osób przyjeżdżających do pracy w Austrii i Niemczech, zaś Luksemburg, Belgia i Szwaj-

caria przyciągają głównie osoby z sektora wysoko specjalistycznych usług technicznych i finansowych. Przepływy mają charakter jednokierunkowy, z pewnym nasileniem dwukierunkowości w Regionie Mozy-Renu (pogranicze niemiecko-holendersko-belgijskie).

Aż 70% pracowników transgranicznych to mężczyźni. Jak wynika z raportu, populacja pracowników transgranicznych starzeje się – maleje odsetek osób w wieku poniżej 35 lat (z 34% do 31% między rokiem 2016 a 2021), zaś rośnie odsetek osób w wieku powyżej 50 lat (z 23% do 27%).

Pracownicy delegowani

W raporcie podaje się także liczbę wydanych w 2021 r. zaświadczeń A1. Dokumenty te stwierdzają, przepisom którego państwa UE w zakresie zabezpieczenia społecznego podlega dana osoba. Zaświadczenia te są potrzebne w razie **delegowania pracownika** najemnego do tymczasowej pracy w innym państwie członkowskim UE (ang. *posting of worker*)³, gdy osoba pracująca na własny rachunek chce tymczasowo wykonywać zlecenia za granicą⁴, albo gdy pracownik lub samozatrudniony regularnie wykonuje pracę w kilku państwach członkowskich⁵. Liczba zaświadczeń A1 wydanych w 2021 r. wyniosła 3,6 mln (-4,4% r/r), przy czym szacunkowa liczba osób, którym je wydano, wyniosła 2,6 mln osób (+3,2% r/r)⁶.

Osoby powracające do rodzimego kraju

Raport wyszczególnia dodatkowo skalę **mobilności powrotnej** (ang. *return mobility*), szacowanej za pomocą danych o liczbie osób,

które w danym roku przeniosły się do państwa, którego są obywatelami. Liczba takich osób w 2020 r. wyniosła 589 tys. (-18% r/r). Wartość ta przyrównana do liczby obywateli państw członkowskich UE opuszczających państwo, którego są obywatelami, daje współczynnik na poziomie 75% (+4 pp. r/r). Najwięcej osób powróciło do Niemiec (108 tys.), co przypomina o tym, że Niemcy nie powinny być postrzegane wyłącznie w kontekście napływu siły roboczej z wielu kierunków do tego państwa, lecz sami obywatele Niemiec również w znacznym stopniu korzystają z wewnątrzunijnej mobilności.

Analiza pod kątem poszczególnych zawodów

W raporcie wskazuje się, że w latach 2016–2021 następowało przesunięcie wewnątrzunijnej mobilności pracy w kierunku zawodów profesjonalnych (w nauce, edukacji, biznesie, prawie), choć wciąż największy udział osób migrujących w ogóle zatrudnienia dotyczy zawodów o niskich kwalifikacjach (sprzątacze, pomocnicy, robotnicy). Jednocześnie nastąpiła polaryzacja, polegająca na zmniejszeniu się odsetka migrujących osób o średnich kwalifikacjach.

Zakończenie

W raporcie podjęto także próbę odpowiedzi na pytanie, czy wewnątrzunijna mobilność pracy może być odpowiedzią na braki pracowników na poszczególnych rynkach pracy. Analizowane dane, jak przyznają autorzy raportu, nie pozwalają na udzielenie pozytywnej odpowiedzi.

³ Art. 12 ust. 1 rozporządzenia UE nr 883/2004 z 29.04.2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, Dz.U.U.E.L.2004.166.1.

⁴ Art. 12 ust. 2 rozporządzenia UE nr 883/2004.

⁵ Art. 13 rozporządzenia UE nr 883/2004.

⁶ W tym liczba zaświadczeń wydanych na podstawie art. 12 wyniosła 2,2 mln dla 1,4 mln osób, a na podstawie art. 13 – 1,3 mln zaświadczeń dla 1,2 mln osób.